

Γιώργος Γρόλλιος - Παναγιώτα Γούναρη, *Απελευθερωτική και Κριτική Παιδαγωγική στην Ελλάδα- Ιστορικές Διαδρομές και Προοπτική*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2016, σελίδες 314.

Το νέο βιβλίο *Απελευθερωτική και Κριτική Παιδαγωγική στην Ελλάδα- Ιστορικές Διαδρομές και Προοπτική* του Καθηγητή του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Γιώργου Γρόλλιου και της Αναπληρώτριας Καθηγήτριας στο Τμήμα Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας στο University of Massachusetts Boston των Η.Π.Α. Παναγιώτας Γούναρη, κινείται σε ένα ιδιαίτερης σημασίας διπλό ερευνητικό πεδίο όσον αφορά τα ρεύματα της απελευθερωτικής και κριτικής Παιδαγωγικής στην Ελλάδα. Από τη μια πλευρά, εντοπίζοντας το κενό διαλόγου που υπάρχει σε σχέση με την εγχώρια επιστημονική αρθρογραφία των προσεγγίσεων και των εφαρμογών αυτών των ρευμάτων, επιχειρείται για πρώτη φορά μια συστηματική καταγραφή, παρουσίαση και κριτική τους εξέταση. Από την άλλη πλευρά οι συγγραφείς καταθέτουν τη δική τους πρόταση για μια απελευθερωτική κριτική Παιδαγωγική στην Ελλάδα βασισμένοι στην απελευθερωτική Παιδαγωγική του Βραζιλιάνου παιδαγωγού Paulo Freire (1921- 1997) και στην κριτική Παιδαγωγική που συγκροτήθηκε στις Η.Π.Α. στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Εχέγγυο για αυτό το έργο, η πολύχρονη ερευνητική τους ενασχόληση με τις δυο θεωρητικές παραδόσεις (ενδεικτικά: Γρόλλιος, Γ. (2005). Ο Paulo Freire και το Αναλυτικό Πρόγραμμα. Θεσσαλονίκη: Βάνιας, Γρόλλιος, Γ. (2003). «Όψεις της Κριτικής Παιδαγωγικής στην Ελλάδα». Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης, 63/64, 66-81 και 65, 85-88, Γούναρη, Π. & Γρόλλιος, Γ. (Επιμ.) (2010). *Κριτική Παιδαγωγική. Μια Συλλογή Κειμένων*. Αθήνα: Gutenberg).

Το θεωρητικό μέρος του βιβλίου δομείται πάνω σε δυο ιστορικές περιόδους, τη μεταπολιτευτική (1974-1992) (σσ. 15-78) και την περίοδο του εκσυγχρονισμού (1992- 2014) (σσ. 79-213) στις οποίες επιχειρείται μια συνοπτική κοινωνικοπολιτική, οικονομική και εκπαιδευτική αναδρομή. Έτσι παρουσιάζονται οι βάσεις των προσεγγίσεων της απελευθερωτικής και κριτικής Παιδαγωγικής παρακολουθώντας ιστορικά το βαθμό διείδυσης της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης στην ελληνική εκπαίδευση μέχρι τη σύγχρονη επιχειρηματοποίησή της σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές που τίθενται από την Ευρωπαϊκή Ένωση τα τελευταία χρόνια. Βασική φιλοσοφία που απορρέει από το βιβλίο είναι η προσπάθεια ανάδειξης της διαλεκτικής σχέσης μεταξύ των κοινωνικοπολιτικών μετασχηματισμών και των εκάστοτε εκπαιδευτικών αλλαγών στο πλαίσιο του πολιτικού χαρακτήρα της Παιδαγω-

γικής καθώς και της σύνδεσης μιας ριζοσπαστικής παιδαγωγικής προβληματικής με τα πεδία της πολιτικής και ταξικής αντιπαράθεσης.

Ιδιαίτερο βάρος, στο πρώτο κεφάλαιο «Μεταπολίτευση και αλλαγή» (και εν μέρει στο δεύτερο), (σσ. 27-69 και 96-103) δίνεται στον πρώτο εισηγητή της κριτικής Παιδαγωγικής στην Ελλάδα, Θεόφραστο Γέρου: στον τρόπο της πρόσληψης, ερμηνείας και μεταπράτησης της Παιδαγωγικής του Freire στην ελληνική πραγματικότητα, στη ριζοσπαστική εκδοχή της απελευθερωτικής Παιδαγωγικής (όπως την παρουσίασε μέσω της σύνδεσής της με τον Lev Vygotsky και τη μαρξιστική ψυχολογία του), καθώς και στη συντηρητική μεταστροφή του στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 1990. Επίσης γίνεται ευσύνοπτη και ουσιώδης αναφορά τόσο στην κριτική που άσκησε ο Γέρου σε εκπροσώπους του Νεοελληνικού Διαφωτισμού και σε μεταγενέστερους της μεταπολεμικής περιόδου όσο και στη δική του, λανθασμένη κατά τους συγγραφείς, ερμηνεία της ιστορίας των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων η οποία επιχειρήθηκε με ψυχολογικούς και υποθετικούς όρους εν αντιθέσει του απολύτως ρεαλιστικού χαρακτήρα της ιδιαιτερότητας των κοινωνικών σχηματισμών και της ταξικής πάλης ως «εργαλεία» αποκωδικοποίησης των εκπαιδευτικών αλλαγών.

Στο δεύτερο κεφάλαιο «Εκσυγχρονισμός και κρίση» (σσ. 79-213) δίνεται η μεγαλύτερη έμφαση στον τρόπο που βιβλιογραφικά προσδιορίστηκε ο όρος «Κριτική Παιδαγωγική» επιμερίζοντάς τον στις συντηρητικές προσεγγίσεις και διαστρεβλώσεις, στις προσεγγίσεις με μαρξιστικές αφετηρίες και στις άλλες προσεγγίσεις καταδεικνύοντας έτσι την ανάγκη της συγκρότησης ενός ξεκάθਾਰου ερευνητικού πεδίου χωρίς ερευνητικές και ιδεολογικές συγχύσεις, γενικεύσεις, περιθωριοποιήσεις και αποπροσανατολισμούς από τον πυρήνα του όρου.

Αυτές οι διαπιστώσεις πηγάζουν και από την έμπρακτη διαχείριση του όρου, όπως παρουσιάζεται στο τρίτο κεφάλαιο του βιβλίου «Εφαρμογές», (σσ. 215 -254) το οποίο επιμερίζεται σε δυο περιόδους. Η πρώτη καλύπτει την περίοδο από τις εκλογές του 1981 μέχρι τα τέλη της ίδιας δεκαετίας (σσ. 215 -234) μέσα από παραδείγματα ανάλογων σεμιναρίων εκπαίδευσης ενηλίκων υπό την εποπτεία της Γενικής Γραμματείας Λαϊκής Επιμόρφωσης (Γ.Γ.Λ.Ε.). Στο πλαίσιο αυτό η παιδαγωγική θεωρία απέκτησε ένα ρόλο χρηστικό, λειτουργώντας ουσιαστικά ως ένα αποτελεσματικό εργαλείο εκμάθησης γραφής και ανάγνωσης. Η δεύτερη περίοδος προσδιορίζεται με την έλευση της νέας εκατονταετίας (2000-2002) (σσ. 234- 254) και πιο συγκεκριμένα με την παιδαγωγική προσέγγιση που βασίστηκε στη θεωρία του Freire ως ολοκληρωμένη πια παιδαγωγική θεωρία (με στόχο τον κριτικό κοινωνικό «γραμματισμό» των μαθητών) που εφαρμόστηκε σε μια σειρά διδασκαλιών που αφο-

ρούσαν το σχολείο ελληνικής γλώσσας για μετανάστες, «Οδυσσέας», στη Θεσσαλονίκη (Γρόλλιος, Γ., Καρανταΐδου, Ρ., Κορομπόκης, Δ., Κοτίνης, Χ., Λιάμπας, Τ. (2003). *Γραμματισμός και συνειδητοποίηση. Μια παιδαγωγική προσέγγιση με βάση τη θεωρία του Paulo Freire*. Αθήνα: Μεταίχμιο) καθώς και μεταγενέστερων ερευνητικών μελετών στο πλαίσιο μεταπτυχιακών διπλωμάτων και διδακτορικών διατριβών.

Οι «Συμπερασματικές Παρατηρήσεις» του τέταρτου κεφαλαίου (σσ. 255 -273) επιχειρούν με οδηγό έναν κοινωνιολογικό-πολιτικό τρόπο προσέγγισης τη συνολική αποτίμηση της ιστορικής πορείας της απελευθερωτικής και κριτικής Παιδαγωγικής στην Ελλάδα φωτίζοντας τις αιτίες των διαστρεβλώσεων που υπέστησαν είτε μέσω της εγκατάλειψής τους, είτε του συντηρητικού τρόπου προσέγγισής τους ή της αποδυνάμωσής τους ως «διακοσμητικά στοιχεία» μέσω της κοινωνικοπολιτικής «ουδετερότητας». Όπως προκύπτει από τη θεώρηση του βιβλίου, από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 2000 μέχρι και το 2014 οι προσεγγίσεις που επιχειρήθηκαν στο μεγαλύτερό τους ποσοστό κρίνονται επιτυχημένες διευρύνοντας τις έννοιες των όρων τους, τους θεματικούς άξονές τους, τη σύνδεσή τους με άλλες θεωρητικές παραδόσεις (π.χ. μαρξιστική προσέγγιση) και παιδαγωγικές (π.χ. φεμινιστική) κ.ά.

Το πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου (σσ. 275 -297) παρουσιάζει την πρόταση των συγγραφέων για μια απελευθερωτική κριτική Παιδαγωγική στην Ελλάδα. Πρόκειται για μια ολιστική πρόταση ξεκινώντας από τον εκδημοκρατισμό της διοίκησης της εκπαίδευσης με τη συμμετοχή των άμεσα εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία, διδασκόντων, μαθητών και εργαζομένων. Συνεχίζει με την υποστήριξη μιας τριμερούς διάρθρωσης, δίχρονο νηπιαγωγείο, δωδεκάχρονο σχολείο και πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Αναφέρεται στη συστηματική χρήση της ομαδοσυνεργατικής μάθησης και στην προαγωγή μιας ουσιαστικής διαλεκτικής σχέσης εκπαιδευτικού-μαθητή στο πλαίσιο μιας αμφίδρομης μεταφοράς γνώσεων. Τονίζει την αλλαγή του περιεχομένου του προγράμματος σπουδών βασισμένο στις αρχές της θεμελιώσής του στην κουλτούρα των μαθητών και της διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής. Αυτά και αρκετά ακόμα σημεία που θίγονται και προτείνονται έχουν ως προϋπόθεση και βάση τη δημιουργία μιας σοσιαλιστικής κοινωνίας, την αναδιάρθρωση του συνόλου των παραγωγικών σχέσεων, με λίγα λόγια την ανατροπή της υπάρχουσας πολιτικής κυριαρχίας της αστικής τάξης.

Σε μια εποχή που η «σιδερένια φτέρνα» της Νέας Τάξης πραγμάτων, και στην πατρίδα μας, επιχειρηματοποιεί την εκπαίδευση, απογυμνώνοντάς την από τα ανθρωπιστικά της στοιχεία, ώστε να λειτουργεί όλο και περισσότερο σαν εργοστάσιο και φυλακή, όπου καταστρέφονται η φαντασία, η δημιουργικότητα και η ελεύθερη σκέψη εκπαιδευτικών και μαθητών και διαμορφώ-

νονται υποταγμένοι εργαζόμενοι του παρόντος και του μέλλοντος, το βιβλίο αυτό αξίζει να διαβαστεί, να συζητηθεί και να προβληματίσει.

Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης
Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών
Πρόεδρος της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος